

LESKOFÇALI GALİB

(1829-1867)

Encümen-i Şuarâ topluluğu
şairlerinden.

Leskofça'da doğdu. Adı Mustafa Galib'dir. Leskofça kaymakamı İsmâil Paşa ile Tûti Hanım'ın oğludur. Soyu baba tarafından Üsküp Valisi Şehsuvar Paşa'ya, anne tarafından Nişli Hâfız Paşa'ya dayanır. Galib'in öğrenimi ve yetişmesi hakkında yeterli bilgi yoktur. Babasının mecburi ikamet için gönderildiği (Nisan 1845) Afyonkarahisar'a onunla beraber gittiği, 1846'da İstanbul'a geldiği, 1849'da Sadâret Mektûbî Kalemî'ne girerek iki yıl çalıştığı bilinmektedir. Velî-yüddin Paşa Bosna valiliğine giderken (1852) onu da divan kâtibi olarak yanında götürdü; bir yıl kadar sonra paşanın Paris büyükelçiliğine tayini üzerine Galib, Bosna vilâyetine bağlı Banaluka kaymakamlığına getirildi. Çok geçmeden istifa ederek İstanbul'a döndü (Mayıs 1853). 1854'te Kırım Muharebesi esnasında Bahriye kitâbeti göreviyle Kırım'da bulundu. Babasının Hakkâri-Van valiliği sırasında onun divan kâtibi olarak Van'a gitti (Ağustos 1856); Van'da Arap ve Fars edebiyatı üzerine eğitim aldı. İstanbul'a dönüşünde yine Sadâret Mektûbî Kalemî'ne girdi (1859) ve burada Nâmık Kemal ile İbrâhîm Hâlet Efendi'yi tanıdı. Bu görevi Galib'in edebiyat dünyasına adım atması için bir vesile oldu. Ardından sırasıyla Trablusgarp eyaleti gümrük emanetinde (1861), Rusçuk'taki Tuna vilâyeti İdare Meclisi başkitâbetinde (1864), Halep mektupçuluğunda (1865), kısa bir süre Girit'te Nâîf Paşa'nın mektupçuluğunda (1866) bulundu. 1867'de İstanbul'a döndü ve 12 Aralık'ta içki iptilâsı yüzünden henüz otuz sekiz yaşında iken öldü. Mezarının yeri hakkında kaynaklar Topkapı veya Edirnekapı kabristanlarını zikrediyorsa da günümüzde bu mezarlıklarda Galib'e ait herhangi bir kabir mevcut değildir.

Nakşibendîlik ve Bektaşîlik gibi temelde birbirine aykırı gibi görünen iki yola yakın durmakla kalmayıp tasavvufa ait terminolojisini Mevlevîlik üzerine oluşturan Galib, ruhundaki huzursuzluğu dinî inancıyla tatmin edecek kadar dindar olmakla birlikte siyasî ve fikrî hayatına yön veren mahfillerde içkisiz olamayacak derecede serbesttir. Genç Osmanlılar, Meşrutîyet sempatanları ve saltanat aleyhtarlarıyla

la olan münasebetleri onun gerek şahsî gerek fikrî gerekse sanat hayatını derinden etkilemiştir. Nâmık Kemal ve Recâizâde Mahmud Ekrem'in edebî kimliklerinin oluşmasında önemli bir rol oynadığı, hatta Nâmık Kemal'in ünlü "Hürriyet Kasesi"ni onun, "Olup mecrûh-ı peykân-ı havâdis tâir-i devlet / Demâdem hûn akar çeşmim gibi şehbâl-i milletten" beytini okuduktan sonra yazdığı bilinmektedir; o güne kadar divan şairlerinin bu tarzda manzumeler söyledikleri pek görülmemiştir.

XIX. yüzyılın başında klasik şiir anlayışı devrin siyasî düşünceleri ve yenilik hareketleri arasında gitgide seviye kaybetmiş ve divan edebiyatı bir tür savunma konumuna düşmüştü. Bu ortamda Şinâsî'nin yeni şiir için yaptıklarına karşılık Galib de eski şiir için zemin hazırlıyor, gençleri buna yönlendiriyordu. Sonradan Ercümen-i Şuarâ adıyla bir edebiyat akımına dönüşecek olan bu anlayış daha ziyade Galib'in şiir çevresinde teşekkül eder. Yeni şiir karşısında klasik şiirin müdafaası sayılabilecek bu tutum Galib'i Nâîlî-i Kadîm, Fehîm-i Kadîm ve Şeyh Galib'e uzanan bir mücerret fikirler müdaffi yapar. Bununla birlikte bazan sosyal içerikli şiirlere yöneldiği, bazan da çevresindeki gençlere sebk-i Hindî'nin soyut kavramlarını ve girift söyleyişlerini örnek göstererek tasavvuf sözlüğünden alınmış ışıltılı ve aydınlıkla ilişkili kelimeleri tavsiye ettiği görülür. Onun tasavvufa ilgisinin biraz da şiir diline yansıtılmak istediği çarpıcı söyleyişlerin zorlamasıyla ortaya çıktığı söylenebilir; büyük mutasavvıf şairlerin ruh çırpışları, ümit ve hasretleri onda görülmez. Buna karşılık şiir, nutk (söz), hayal, parlak mazmunlar ve cemel gibi konuları anlatırken yüksek bir başarı gösterdiği, mübalağa ve fahriye gibi kendi kimliğini ön plana çıkaran bir üslûbu benimsediği söylenebilir.

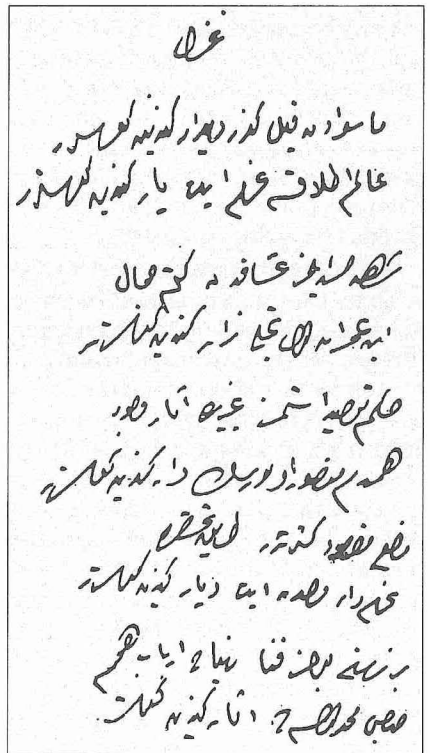
Leskofçalı Galib, klasik şiirin tür ve şekil bakımından yeni imkânlar aramasından yanadır. Böylece yumuşayacak olan klasik şiir, kabuğunu kırıp toplum gerçekleriyle mutabakat kurarak sağlıklı bir dönüşüm yapabilecektir. Nitekim Tanzimat döneminde Batılı türlerin edebiyatımıza girmesinde ve yeni arayışların temelinde de bu anlayış vardır. Nazîreciliğin, şairlerce taklit ve söz oyunlarına dönüştürülmesi yerine daha güzeline ortaya koyması gerektiğine inanan Galib'in bu düşünceleriyle divan şiirini islahâ çalıştığı, Encümen-i Şuarâ'nın da bu gayretle doğduğu

kabul edilir. Galib şiirin muhtevasında eski şairler gibi davranırken bunu ifade ediş ve sunuş bakımından yenidir. Eski şairlerin tebliğ üslûbu Galib'de telkin üslûbuna dönüşür. Bunun için vecize gibi mısralar söylemekten geri durmaz ("Mânî-i rızık olanın rızkını Mevlâ kessin"; "Hâlini herkes beyân eyler lisân-ı hâl ile" gibi).

Şairin bugün dört adet mektubu ile bir divanı bilinmektedir. Mektuplarında nesrinin oldukça başarılı bir seviyeye ve dilinin sağlam bir üslûba ulaştığı görülür. İbnülemin Mahmud Kemal'in dediği gibi, "Galib Bey -ömrü vefâ edip de Edebîyât-ı Cedîde'nin mazhar-ı rağbet olduğu zamanları idrak etseydi- tarz-ı kadîmde gösterdiği kudret-i beyânı tarz-ı cedîdde daha mebzul, daha bedî sûrette ibraz edebilirdi" (Leskofçalı Galib Bey: Divan, s. 41).

Galib, "Rûh-ı Sâni" adını verdiği ilk divanını yirmi altı-yirmi yedi yaşlarında iken tertip etmişse de bu eser şairin Van'da bulunduğu sırada yanmıştır. Ölümüne kadar geçen yaklaşık on yıl içindeki diğer şiirlerinden elde kalanlar, uzun bir basım macerası yaşadıktan sonra (Özgül, s. 30-

Leskofçalı Galib'in el yazısı (Leskofçalı Galib Divanı, s. 5)

34) İbnülemin Mahmud Kemal tarafından derlenip *Leskofçalı Galib Bey: Divan* adıyla ve hal tercümesini de ihtiva eden geniş bir önsözle birlikte yayımlanmıştır (1335). Klasik divan tertibine fazla uymayan bu eser bir kıta, 120 kadar gazel, müteferrik kıtalar, müfredler ve matla'larıyla bir divançe görünümündedir. Leskofçalı Galib hakkında Hacı Ali Şahin bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1995, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Sicill-i Osmânî, III, 616-617; *Osmanlı Müellifleri*, II, 135; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, I, 441-449; a.mlf., *Leskofçalı Galib Bey: Divan*, İstanbul 1335, s. 3-47; İsmail Habip [Sevük], *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1340, s. 361-366; Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî* (haz. Cemal Kurnaz – Mustafa Tatçı), Ankara 2001, II, 722; Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1956, s. 232-236; Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1979, II, 973-974; *Namık Kemal'in Mektupları* (haz. Ömer Faruk Akün), İstanbul 1972, s. 477, 485, 486; M. Kayahan Özgül, *Leskofçalı Galib*, Ankara 1987, s. 1-45; İsmail Ünver, "Leskofçalı Galib", *Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1988, VIII, 154-155; Erdoğan Erbay, *Eskiler ve Yeniler: Tanzimat ve Servet-i Fünun Neslinin Divan Edebiyatına Bakışı*, Erzurum 1997, s. 216-217; Mustafa Uzun, "Galib Bey, Mustafa", *TDEA*, III, 272-273.

İSKENDER PALA

LEŞ

Arnavutluk'ta
tarihî bir şehir.

Bugün Lej (Lezhë [Lisi]) adıyla da anılan şehir Arnavutluk'un kuzeyinde, İşkodra'nın (Shkodër) 36 km. güneydoğusunda yer alır. Drin nehrinin sol kıyısı üzerinde bulunmakta olup birbirinden bir boyun noktasıyla ayrılan iki tepenin eteğinde kurulmuştur. Bu tepelerin daha yüksek olanında eski İliya şehri olan Lisi'nin (Lissos) kalıntıları, diğerinde tarihî Kanûnî Sultan Süleyman Kalesi mevcuttur. Osmanlı döneminde (1478-1912) Dukagin sancağının limanı olan Leş bazı zamanlarda sancak beyinin ikamet yeri olmuştur. XVII. yüzyıldan itibaren küçük İslâmî bir merkez haline gelmiştir. İtalyan kaynaklarında şehir Alessio olarak geçer.

Antik Lissos şehri tarihte ilk olarak milâttan önce 385 yılında zikredilmektedir. Milâttan önce II. yüzyılın başlarında şehre ait paranın da var olduğu belirtilmektedir. Milâttan önce 213 yılında Makedonyalı Filip ve milâttan önce 168 yılında Ro-

malılar tarafından işgale uğramıştır. Barbar kavimlerin 592'deki işgali sırasında yıkıldı bir daha toparlanamadı. Anna Comnena, *Alexiade* adlı eserinde şehrin eski bir Bizans kalesi olduğundan söz eder. Bu ise yukarıda adı geçen Kanûnî Sultan Süleyman Kalesi'nin yerinde bulunuyordu. Leş XIII. yüzyılda Sırbistan Devleti'ne dahil oldu. Çar Duşan'ın Sırp İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra (1355) Leş şehri Balşić ailesinin küçük prensliği'nin bir parçası oldu. 1387'de Paul ve Lek Dukagjin adlı Arnavut asilzadeleri, Balşić hânedanının kontrolünden çıkarak burayı Arnavut Dukagjin (Dukakin) Prensliği'nin merkezi haline getirdiler ve 1393 Mayısına kadar Leş'i idare ettiler. Ancak Osmanlı baskısı karşısında kaleyi Venedikliler'e bıraktılar ve şehrin doğusunda yer alan dağlık bölgeye çekildiler. 1398 yılında Tanuş Dukagjin Osmanlı idaresine bağlandıysa da 1402'de Ankara Savaşı sonrası tekrar bağımsızlığını ilân etti.

1404-1430 yılları arasında Venedikliler nehrin kenarındaki şehrin aşağı kısımlarını surlarla çevirdiler. Bizanslılar'dan kalma kaleyi ise harabe olarak terk ettiler. 1444 Martında şehir, Venedikliler'e ait olmasına rağmen, İskender Bey (Skanderbeg) liderliğinde Osmanlı karşıtı bir ittifakın (Lidhja e Lezhës) toplandığı yer olarak ün kazandı.

1468 yılında İskender Bey Leş'te öldü ve Aziz Nikolas Katedrali'ne gömüldü. Bu tarihten sonra Dukagjin ailesinin bazı üyeleri Osmanlı hizmetine girdi. Fâtih Sultan Mehmed'in İskenderiye (İşkodra) seferi sırasında Leş, Rumeli Beylerbeyi Davud Paşa ve Anadolu Beylerbeyi Süleyman Paşa tarafından Venedikliler'den alındı. Şehirden ayrılanlar kendi evlerini kaçımadan önce ateşe verdiler. Osmanlı tarihçisi Tursun Bey şehir fethedildikten sonra kalenin tahrip edildiğini yazar (*Târîh-i Ebû'l-Feth*, s. 178).

1501 yılında kısa süren Osmanlı-Venedik savaşında Venedikliler Leş'e yeniden hâkim oldular. Barış yapıldığında da şehrin surlarını yıktılar. 927-928 (1521-1522) yıllarında Kanûnî Sultan Süleyman şehri ele geçirince tepedeki harap kaleyi tekrar yaptırdı. Kaleye ve içindeki camiye ait Arapça inşa kitâbesi halen şehir müzesinde mevcuttur.

937 (1531) tarihli Osmanlı kayıtlarına göre Leş'in İşkodra sancağına bağlı 144 hâneli bir kasaba olduğu anlaşılmaktadır (BA, TD, nr. 367). 1535 dolayında daha sonra İşkodra sancak beyi olan Prizrenli

Kukli Mehmed Bey, Leş'te elli dükkân ve iki kervansaray yaptırdı. 999 (1591) tarihli tahrir defterindeki kayıtlarda Leş Dukakin (Dukagjin) sancağına bağlı, 141 hristiyan ve altı müslüman aileyi barındıran bir varoş olarak geçer (TK, TD, nr. 63, vr. 5^a-6^b). Bu rakamlara göre Leş, XVI. yüzyıl boyunca toplam 750 kişi dolayında sivil nüfusa sahip olmuştur.

XVII. yüzyılda şehir çok hızlı bir gelişme kaydetti. 1614'te Leş'i ziyaret eden Katolik piskopos Marino Bizzi şehirde 500 Türk evini gördüğünü belirtir. XVII. yüzyılın ilk yıllarında artan müslüman nüfusun ihtiyacı dolayısıyla şehrin eski katedrali camiye çevrildi. Kâtib Çelebi, Leş'in Dukakin sancağının bir parçası olduğunu, Zadrime bölgesi civarında yer aldığını, sakinlerinin "isyankâr Arnavutlar" olduğunu zikreder. 1072'de (1662) Evliya Çelebi, Leş'i Dukakin sancağında yer alan bir voyvodalık ve sancak merkezi olarak belirtir. 1079 (1668) tarihli bir Osmanlı bütçesinde Dukakin sancağında Leş Kalesi'nin garnizonu olarak 126 askerin bulunduğu kayıtlıdır. XVIII. yüzyılın son çeyreğinde III. Selim daha sonra Selimiye Camii olarak bilinen kilise / camiye yeniden inşa ettirdi. Aynı yıllarda Ermeni coğrafyacı İnciciyan Leş'i içinde 1000 ev bulunan bir yer olarak tanımlar. Tanzimat döneminde eski Dukakin sancağı lağvedildi. Leş de aynı adlı vilâyetin İşkodra sancağına bağlı bir kaza merkezi oldu. *Kâmûsü'l-A'lâm*'a göre 1896 yılında Leş'te dört cami ve 5300 kişi bulunmaktaydı. Zadrime nahiyesi ve Malësia ile (dağlık bölge) birlikte Leş kazası çoğunluğu müslüman yaklaşık 30.000 nüfusa sahipti.

Leş küçük bir şehir olarak kaldı. 26 Mart 1967 tarihinde, Arnavutluk'taki komünist rejim tarafından başlatılan din özgürlüğü karşıtı kongre burada yapıldı. 1970-1975 yılları arasında Selimiye Camii ve XVI. yüzyıldan kalma küçük hamam onarıldı. 1978 ilkbaharında arkeologlar Selimiye Camii'nin (eski katedral) altında İskender Bey'in sandukasını buldular. 15 Nisan 1979 depreminde şehir ve Selimiye Camii ağır hasar gördü, şehir hemen yenilendi. Cami ise tamamen yıkılarak yerine İskender Bey için bir anıt yapıldı. Komünist idarenin çöküşünün ardından Leş'te mütevazı bir İslâmî hayat tekrar yaşama imkânı buldu. XIX. yüzyılda Leş'in nüfusu 3500 olmasına rağmen 1936'daki nüfusu 1000, 1991'de ise 9250 kaddı. Kanûnî Sultan Süleyman Kalesi'nin kalıntıları bugüne ulaşmıştır.